

Linköping Electronic Articles in
Computer and Information Science
Vol. 2(1997): Nr10

**Finns nationell policy för informationskompetens - i
Norge?**

Dagmar Langeeggen

Riksbibliotekstjenesten/RBT
Oslo, Norge

Inledning till paneldebatt vid

**Informationskompetens och Användarutbildning
Nordiska Vetenskapliga Biblioteksforeningars Forbunds
konferens, 19-20 november 1996
Linköping, Sverige**

Published for Nordiska Vetenskapliga Biblioteksforeningars Forbund
(NVBF) by
Linköping University Electronic Press
Linköping, Sweden

<http://www.ep.liu.se/ea/cis/1997/010/>

*Published on November 11, 1997 by
Linköping University Electronic Press
581 83 Linköping*

**Linköping Electronic Articles in
Computer and Information Science**

ISSN 1401-9841

Series editor: Erik Sandewall

© *Dagmar Langeeggen*

*Typeset by the author using MS Word and
formatted using étendu style for A4 paper size*

Recommended citation:

*<Author>. <Title>. Linköping electronic articles
in computer and information science, Vol. 2(1997): Nr 10.
<http://www.ep.liu.se/cis/1997/010/>. November 11, 1997.*

*The publishers will keep this article on-line on the Internet
(or its possible replacement network in the future)
for a period of 25 years from the date of publication,
barring exceptional circumstances as described separately.*

*The on-line availability of the article implies
a permanent permission for anyone to read the article on-line,
to print out single copies of it, and to use it unchanged
for any non-commercial research and educational purpose,
including making copies for classroom use.
This permission cannot be revoked by subsequent
transfers of copyright. All other uses of the article are
conditional on the consent of the copyright owner.*

*The publication of the article on the date stated above
includes also the production of a limited number of copies
on paper, which were archived in Swedish university libraries
like all other written works published in Sweden.
The publisher has taken technical and administrative measures
to assure that the on-line version of the article will be
permanently accessible using the URL stated above,
unchanged, and permanently equal to the archived printed copies
at least until the expiration of the publication period.*

*For additional information about the Linköping University
Electronic Press and its procedures for publication and for
assurance of document integrity, please refer to
its WWW home page: <http://www.ep.liu.se/>
or by conventional mail to the address stated above.*

Innledning

Mitt innlegg tok opprinnelig utgangspunkt i nasjonal politikk for utvikling av IT-kompetanse i Norge presentert i en muntlig form visualisert v.h.a. lysark. Av hensyn til lesbarheten har jeg valgt å «skrive ut» innlegget med oppdaterte tilføyelser om den nasjonale informasjonspolitikken vi har i Norge.

Hva vet vi om fremtiden?

Det er alltid farlig å spå om fremtiden, men noen utviklingstrekk kan vi med sikkerhet fastslå at virker inn på de nasjonale og inter-nasjonale IT-strategier som legges:

- innhenting og bruk av faglig informasjon blir en integrert del av all faglig virksomhet
- «alle» vil få adgang til Internett
- fokus vil rettes mot kvalitetssikrede ressurser som fagdatabaser på Internett og WWW
- livslang læring

Nasjonale strategier innen informasjonsteknologi

Som i de øvrige nordiske land har vi også i Norge utarbeidet nasjonale strategier innen IT.

De viktigste er:

- Den IT-baserte informasjonsinfrastrukturen i Norge - Status og utfordringer. Rapport fra den tverrdepartementale arbeidsgruppen for kartlegging av dagens IT-bruk og pågående utviklingstiltak på IT-området i staten, 1996.
- Den norske IT-veien. Bit for bit. Rapport fra Statssekretærutvalget for IT, 1996.
- I Langtidsprogrammet for 1996-97 (St. meld. nr. 4) er IT og kompetanseutvikling et sentralt område. Jeg siterer « *Regjeringen vil gjennomføre en etter- og videreutdanningsreform med gode muligheter for fjernundervisning. Det skal etableres et kulturnett Norge der bibliotek og museer skal knyttes sammen ved hjelp av datateknologi ...*»

Strategiene er mange og omfattende, men noe økonomisk løft for å realisere visjonene er heller fraværende. I Norge er regjeringens oppfatning at reformer i størst mulig grad skal skje gjennom omdisponeringer innenfor fastlagte budsjetttrammer. Vi har derfor ingen store program for Nasjonalt digitalt bibliotek som de vi kjenner fra f. eks. Finland gjennom The National Digital Library eller The Electronic Library i Storbritannia.

Nasjonale strategier innen IT og utdanning

Er det mulig for utdanningene å ligge i forkant av utviklingen m.h.t. regjerings og stortings ønske om:

- **forskningsbasert** undervisning
- Nye læringsmetoder
 - **problembasert** læring
 - prosjektbasert læring
 - samarbeidslæring
- livslang læring
 - **videreutdanningstilbud**
 - **etterutdanningstilbud**
- **mobilitet** mellom utdanningsinstitusjonene
- **fleksibilitet** overfor «markedet»
- løpende **evaluering** av virksomheten fra
 - studenter
 - «gamle» studenter
 - fagforeninger
 - faglige foreninger
 - nasjonale rådgivende organer/RBT
 - arbeidslivet
 - (- Norgesnetttrådet?)

KUFs arbeidsgruppe for digitale læremidler

Med utgangspunkt i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets (KUF) plan for IT i norsk utdanning m.v. ble det i desember 1996 oppnevnt av KUF en arbeidsgruppe for digitale læremidler.

Gruppen ble gitt følgende mandat:

- "Arbeidsgruppen skal utarbeide et forslag til hvordan en skal organisere et nasjonalt opplegg for etablering av et IT-basert bibliotek for digitale læremidler. Oppgaven er å finne frem til og gjøre tilgjengelig norsk og utenlandsk pedagogisk programvare, både generelle læreprogrammer og nye former for digitale læreprogrammer som utnytter World Wide Web-teknikker over Internett. Videre må arbeidsgruppen ta stilling til hvordan arbeidet med drift, vedlikehold og oppdatering av biblioteket skal organiseres, herunder hvem som skal ha ansvaret for dette arbeidet.
- Arbeidsgruppen skal videre gjennomføre prøveprosjekter i bruk av digitale læremidler i undervisningen ved utvalgte institusjoner. Formålet med disse prøveprosjektene skal være å skaffe erfaringsmateriale i bruk av slike læremidler.
- Arbeidsgruppen skal også undersøke og rapportere om nasjonale og

internasjonale erfaringer i bruk av nye elektroniske læremidler i undervisning og læring. Videre skal gruppen skaffe opplysninger om hvordan arbeidet med bruk av elektroniske læremidler er organisert internasjonalt.

- Arbeidsgruppen skal også kartlegge opphavsrettslige og andre relevante juridiske spørsmål knyttet til bruken av elektroniske læremidler."

Som ledd i gjennomføringen av departementets IT-plan er det satt av 10 mill kr. til formålet i 1996 og 1997.

Publikasjoner om IT og utdanning i Norge:

- D@mer og d@ta -konferanse om jenter/kvinner og informasjonsteknologi i skolen
- IT i norsk utdanning - Årsplan for 1997
- IT i norsk utdanning - Årsplan for 1996
- IT i norsk utdanning: Plan for 1996-99
- Multimedieopptak av KUFs seminar om IT i utdanningen
- Stortingets innstilling Stortingsmelding 24 om informasjonsteknologi og utdanning

Den praktiske målsettingen for årsplan for IT i norsk utdanning er at:
"Norske elever, lærlinger, studenter, lærere og instruktører i grunnskole, videregående opplæring, voksenopplæring og høyere utdanning skal bli personlige EDB-brukere i den forstand at de er i stand til å utnytte IT i læringsarbeid hvor IT kan gi merverdi til læringen og at de har grunnlag for å ta i bruk IT og arbeidsliv og fritid."

Nasjonale strategier for kompetanseutvikling

1996 var Det europeiske året for livslang læring i EU. Målet var å få oppmerksomhet rundt begrepet "livslang læring" og peke på betydningen av utdanning og kompetanseutvikling gjennom hele livet i en verden preget av raske og omfattende endringer.

Det europeiske året for livslang læring er ett av flere samarbeidstiltak innenfor EU på utdanningsområdet. Andre tiltak er utdanningsprogrammene "Leonardo da Vinci" og "Sokrates". Norge er med i alle disse samarbeidstiltakene gjennom EØS-avtalen.

Hva skjer i Norge?

Ett av regjeringens viktigste satsingsområder er å sikre den enkeltes kompetanseutvikling gjennom et langt liv i arbeidslivet gjennom etter- og videreutdanning.

I den forbindelse nedsatte regjeringen i september 1996 et utvalg, **Buer-utvalget** som skal se på hvordan en etterutdanningsreform konkret kan utformes. Jeg siterer: *Det nye breitt samansette utvalet skal greie ut grunnlaget for eit tilpassa, målretta og heilskapleg system for kompetanseutvikling i arbeids- og samfunnslivet. Med utgangspunkt i ei ansvarsdeling mellom arbeidsgjevar, arbeidstakar og det offentlege skal det vurderast ulike modellar for organisering og finansiering. Utvalet skal og vurdere spørsmål knytta til lovfesta rett til etter- og vidareutdanning. Målet er å ha et opplegg klart til lønnsoppgjøret i 1998.*

Regjeringens begrunnelser for satsing på livslang læring:

Demokrati og deltakelse

1. "Regjeringens mål om livslang læring innebærer at folk skal ha herredømme over sine liv og være aktive deltakere i utformingen av samfunnet. Aktivitet som foregår i organisasjoner og andre frivilliges regi er avgjørende for å sikre slik mulighet til del-takelse". (Langtidsprogrammet, 97)
2. Hensynet til personlig utvikling og vekst.
Opplæring og kompetanse er et gode i seg selv. Det gir livskvalitet og grunnlag for at den enkelte kan utvikle sine evner til beste for seg selv og for fellesskapet.
Kunnskap er nøkkel til deltakelse og innflytelse.
3. Livslang læring som investering.
I Langtidsprogrammet sier Regjeringen klart at de menneskelige ressursene er den største komponenten i nasjonalformuen, og derfor utgjør det viktigste grunnlaget for verdiskaping og evne til å løse fellesoppgavene på en god måte. Politikken må innrettes mot høy yrkesdeltakelse, og kunnskaper og kompetanse i folket må bedres gjennom god grunnutdanning og etter- og videreutdanning. (Fritt sitert fra Statsråd Reidar Sandals tale ved AOFs Landskonferanse Haugesund, 27. mai 1997)

Statsminister Thorbjørn Jagland har livslang læring som en av sine kongstanker. I dette ligger det en visjon om:

- Å utvikle utdanningstilbud som er tilpasset voksne.
- At teknologien kan bidra til å overvinne ett av de viktigste hindrene for utdanning i voksen alder - at man ofte er steds- og tidsbundet. Den nye teknologien gir mulighet til å sitte hjemme i egen stue og via en PC hente ned relevant informasjon, kommunisere med

medstudenter og lærere, sende oppgaver for retting osv.

- Regjeringen arbeider med et kultur- og kunnskapsnettverk som skal knytte bibliotek, universitet, høyskoler og viktige kulturinstitusjoner sammen elektronisk for å kunne tilby en omfattende kunnskapsbank å søke i.

Regjeringen vil sørge for tilgang til datautstyr blant annet gjennom bibliotek og skoler - og spredning av kunnskap og om bruk av dette. Hvor omfattende muligheten til å få betalt utdannings-fermisjon vil bli er opp til oss alle - arbeidstakerne, arbeidsgiverne - og staten. (Sørmarka-dagene på LO-skolen, Sørmarka, 6. januar 1997)

Hva vet vi om biblioteket og bibliotekarens rolle i kunnskaps-samfunnet? og gir dette behov for en spesiell innsats for å heve kompetansenivået på IT ?

Når det gjelder bibliotekets rolle i en evt. etterutdanningsreform, har Stortinget tidligere sagt følgende:

«Kompetanse må ikke tolkes for snevert. Det må omfatte såvel basiskunnskap som evne til å mestre teknikker for innhenting, kritisk utvelgelse og strukturering av kunnskap.»

«Det er for svak integrering mellom bibliotekene og den utdanningsinstitusjon de er en del av.» (St.t. 1990)

Innen feltet IT er det et stort behov for bedre integrering i eksisterende utdanningstilbud som:

- grunnutdanning for nye bibliotekstudenter
- del av annen grunnutdanning for alle studenter
- videreutdanning/del av annen videreutdanning/
- etterutdanning for bibliotekarer
 - andre i biblioteket
 - faglærere
 - lærere
 - forskere
 - bedriftskonsulenter
 - leger
 - sykepleiere
 - offentlig forvaltning
 - m.m

Dette gir store utfordringer både for utdanningsinstitusjoner og for RBT til å utvikle egne tilbud og å støtte opp om andres tilbud? RBT gjør begge deler.

Bibliotekrelaterte utdanningstilbud i Norge

Frem til for noen år tilbake har vi kun hatt én grunnutdanning for personer som ønsker arbeide som bibliotekarer ved gamle Bibliotek-høgskolen, nå Høgskolen i Oslo, avdeling for journalist, bibliotek og informasjonsfag (JBI). Universitetene og da spesielt gamle NTH nåværende Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har tilbudt et påbygningsår med praksis i bibliotek for kvalifisering til stilling som universitetsbibliotekar. Men i løpet av de siste årene har utviklingen gått mot at høgskoleutdanningene er blitt modulbasert og dermed konvertible med grader innen universitetsutdanningene. Behov for bedre rekruttering lokalt og kandidater med kvalifikasjoner ut over det som JBI kunne tilby utkrystalliserte seg i etableringen av nye studietilbud ved en rekke læresteder.

Høgskolen i Oslo. Avdeling JBI «Grunn-, etter- og videreutdanning»

Grunnutdanning:

1. Brukere, etterspørsel og bruk av ulike typer dokumenter av forskjellig innhold - som f. eks. skjønnlitteratur, faglitteratur, bilder, lyd - på/i ulike typer medier - som bok, database, CD-ROM m.v. Sammenhengen med kultur- og informasjonspolitikk belyses.
2. Systematisering, beskrivelse, lagring og gjenfinning av de ulike kunnskapselementene.
3. Organisering og administrering av bibliotek- og informasjonstjenester.

Videreutdanning, «Sivilbibliotekarstudiet»:

1. Skal bidra til at et betydelig antall bibliotekarer i ledende stillinger, i utviklingsgrupper og i drift av fremtidige biblioteksystemer behersker EDB.
2. Kompetanse i kunnskapsorganisasjon er en nøkkel, særlig hvis den er koplet til Edb-innsikt.
3. Bibliotekaren som forstår å kombinere sin profesjons tradisjonelle kunnskap med de nye teknikker innen multimedia og IT.

Etter- og viderutdanningstilbud som de årlige «Kunnskapsorganisasjonsdagene», Innføringskurs Internett, Referanse på Internett, Bibliotek grunnkurs del I og II m.m..

Høgskolen i Agder «Skolebibliotek kunnskap»

Målet med studiet er å sette studentene i stand til å lede og utvikle skolebibliotek i grunnskole og videregående skole. De fleste som tar studiet, er ferdig utdannede lærere, men det er også åpent for andre.

Et påbyggingsstudium i barne- og ungdomslitteratur er under utarbeiding.

NTNU «Informasjonsforvaltning»

Ved Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap (IFI) tilbys det fordypning i informasjonsforvaltning. IT-emnet som det kalles, inkluderer temaene informasjonsgjenfinning, bibliekororientert informatikk, datastøttet samarbeid, digitalt bibliotek og informasjonsforvaltning. IT-emnet inngår som en del av sivilingeniørgraden.

Høgskolen i Nesna «Samlingskunnskap»

I samarbeid med Nasjonalbibliotekavdelinga i Rana har Høgskolen i Nesna tilbudt et studie rettet mot ansatte i bibliotek uten bibliotekarutdanning. Utdanningen har primært sikret rekrutteringen til miljøet ved NBR som siden oppstarten i 1989 har vært i sterkt vekst.

Universitetet i Tromsø «Dokumentasjonsvitenskap»

Studiet dreier seg om hvordan vi analyserer, ordner og gjenfinner dokumenter. Dokumentasjon er ikke alene forstått som presentasjon av dokumenter, men også selve produksjonen og bruken av dokumenter. Studiet tilbys foreløpig kun som et grunnfag, men planlegges utvidet til hovedfag og doktorgradsprogram.

NKI «Dokumentadministrasjon og elektronisk dokumentbehandling»

Dette er et fjernstudium hvis målsetting er å utdanne kandidater som kan arbeide med dokumentadministrasjon og elektronisk dokumentbehandling innen offentlig forvaltning og privat næringsliv med ansvar for funksjoner som arkiv, bibliotek, lokalnett, Internett-tjenester, dokumentbehandling og -styring og dokumentbasert informasjonsbehandling.

Videreutdanningsprogram i IT for ansatte i fag- og forskningsbibliotek, oppstart nov. 97.

Et samarbeid mellom RBT og NTNU ved Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap (IFI). Fagsammensetningen er foreløpig skissert med en inndeling i fem bolker:

1. Gruppevare og datastøttet samarbeid
2. Informasjonslagring- og gjenfinning
3. Systemering og databasesystemer
4. Menneske-maskin-interaksjon
5. Brukergrensesnitt
6. Fagbibliotekets og fagbibliotekarens nye roller

Det vil bli lagt vekt på bruk av IT og mye av undervisningen og kommunikasjonen studentene imellom blir basert på bruk av nettet.

RBTs Videreutdanningsprogram for ledelse og organisasjonsutvikling (BU), 97, 98

Tidligere er 5 program gjennomført (88-90, 94-95) for ca 120 ledere og mellomledere i norske fag- og forskningsbibliotek.

Bibliotekaren som ressursperson for nettbaserte tjenester

Ved implementeringen av de nasjonale IT-strategier må biblioteket selv arbeide for og være premissleverandør for utvikling av egne oppgaver og funksjoner:

Veileder/rådgiver for nettbaserte tjenester

- Bibliotekets husholdningssystem
- Forskningsformidling
- Nasjonale bibliografiske baser - og på sikt - fulltekstdata-baser
- Internasjonale bibliografiske - og - fulltekstdata-baser
- Internett og World Wide Web
- Multimedia

Fagreferentfunksjon i referansearbeid

- Informasjonsinnhenting på Internett
- Det elektroniske bibliotek
- Innhenting og tilrettelegging av informasjon - individuelt og for fagmiljøer

Forlegger ved elektronisk publisering

- Redaksjon ved publisering av materiale innen egen moder-institusjon
- Kvalitetssikring
- Brukergrensesnitt

Pedagog med ansvar for undervisning, veiledning og formidling

- Informasjonsinnhenting
- Evaluering av innhentet informasjon
- Kildehenvisning
- Skikk og bruk

Organisator

- Strategisk ledelse
- Teamarbeid og rollefordeling - internt
- Teamarbeid, rollefordeling og nettverkbygging mot:
 - Faglærere
 - IT-avdeling
 - Forskningsavdeling
 - Informasjon og publiseringsansvarlige

At «informationskompetens» står på dagsordenen i Norge skulle det vel etter denne gjennomgangen være ingen tvil om. I fag- og forskningsbibliotekmiljøene og våre utdanningsinstitusjoner, har vilje til handling for å sikre nødvendig kompetanse vært det tone-angivende. Jeg er derfor av den overbevisning at vi i Norge skal kunne møte både dagens og morgendagens teknologiske og yrkes-messige utfordringer med rak rygg og hevet hode.